

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Моргун Надії Сергіївни на дисертацію Петрика Віталія Віталійовича «Особливості використання електронних доказів у кримінальному процесі в Україні та світі», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Кримінальне процесуальне право на нинішньому етапі розвивається в умовах інтенсивної цифровізації, що змушує переосмислювати засади доказового права. Електронні докази, які раніше мали радше периферійне значення, перетворилися на самостійний і дедалі вживаніший засіб доказування, а тому потребують ґрунтового теоретичного осмислення та належної процесуальної регламентації.

Особливої актуальності темі надає й те, що Кримінальний процесуальний кодекс України не містить ані визначення електронного доказу, ані спеціального порядку його отримання, через що правозастосовна практика змушена прирівнювати такі докази до документів, не враховуючи їхньої специфіки. Додатковим викликом стає поява доказів, створених або модифікованих засобами штучного інтелекту, зокрема дипфейків.

Аналіз практики використання електронних доказів в Україні та інших країнах виявляє нагальну потребу в ґрунтовних наукових дослідженнях та чіткого врегулювання процедури фіксації та збереження такої інформації, що є критично важливим для встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні.

З урахуванням наведеного тема дисертаційного дослідження Петрика В. В. є актуальною, науково обґрунтованою та такою, що має вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку науки кримінального процесу й удосконалення процесуального регулювання роботи з електронними доказами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження пов'язаний із реалізацією завдань, передбачених Стратегією

національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695) і Національною економічною стратегією на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179). Дисертація відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та Основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23), а її тему затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки, рекомендації та практичні пропозиції, сформульовані дисертантом, є належно аргументованими, логічно послідовними й переконливими. Автор виявив високий рівень теоретичного узагальнення матеріалу та вміння комплексно поєднувати загальнонаукові й спеціальні методи пізнання.

Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Історико-правовий та діалектичний методи дали змогу розкрити генезу й динаміку інституту електронних доказів; системно-структурний — виокремити їхні ознаки, побудувати координатну класифікацію та змодельовати порядок доказування. Ключовим для порівняльного розділу став порівняльно-правовий метод, застосований для зіставлення законодавства України та іноземних держав. Формально-юридичний метод використано для тлумачення норм і обґрунтування доповнень до КПК України, формально-логічні — для формулювання висновків, а статистичний і конкретно-соціологічний (анкетування 130 працівників прокуратури) методи — для емпіричної верифікації одержаних результатів.

Виклад роботи свідчить про вміння автора критично осмислювати погляди інших дослідників і обстоювати власну аргументовану наукову позицію.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є формування теоретико-правових засад використання електронних доказів у кримінальному провадженні та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення процесуального регулювання. Для її досягнення автор послідовно вирішує комплекс завдань: розкриває поняття, правову природу й ознаки електронного доказу та пропонує його класифікацію; досліджує порядок збирання, фіксації, перевірки й оцінки електронних доказів, питання їх допустимості, належності, достатності та достовірності; окремо опрацьовує проблематику листування в месенджерах і доказів, створених або модифікованих засобами штучного інтелекту; узагальнює іноземний досвід регулювання (країн англо-саксонської та романо-германської правових систем, Європейського Союзу, Китайської Народної Республіки та Республіки Індія) і на цій основі обґрунтовує напрями вдосконалення національного законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у кримінальному провадженні у зв'язку зі збиранням, фіксацією, перевіркою, оцінкою та використанням електронних доказів, а предметом – електронні докази як джерела доказів у кримінальному процесі в Україні та світі.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень проблематики використання електронних доказів у кримінальному провадженні. До результатів, що мають наукову новизну, належать, зокрема, такі.

Уперше:

- сформульовано функціональне визначення електронного доказу, придатне для безпосереднього використання у правозастосуванні та нормотворчості;

- запропоновано доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України статтею 99-3 щодо оцінки доказів, створених або модифікованих засобами

штучного інтелекту, з обов'язком розкриття факту застосування таких технологій і перерозподілом тягара доказування автентичності;

– розроблено координатну класифікацію електронних доказів за п'ятьма критеріями, що визначає процесуальний маршрут роботи з кожним доказом, а також класифікацію листування в месенджерах за вісьмома критеріями.

Удосконалено:

– підходи до пріоритетності способів збирання електронних доказів і до достовірності електронного доказу як динамічної характеристики, що верифікується через ланцюг поводження (chain of custody);

– систематизацію шести специфічних ознак електронних доказів із виокремленням метаданих як ознаки із самостійним доказовим значенням.

Набуло подальшого розвитку:

– обґрунтування комбінованої моделі регулювання електронних доказів для України з наднаціональним каркасом транскордонного доступу (European Production Order та European Preservation Order Регламенту (ЄС) 2023/1543);

– напрям удосконалення системи негласних слідчих (розшукових) дій через запровадження інституту дистанційного проникнення до інформаційних систем на засадах обов'язкової попередньої судової санкції, обмеження переліку злочинів тяжкими й особливо тяжкими та заборони збирання даних «ядра приватного життя»;

– положення про презумпцію допустимості електронної форми доказу.

Оцінка структури та змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів (одинадцять підрозділів), висновків, списку використаних джерел (242 найменування на 25 сторінках) і трьох додатків; її обсяг становить 220 сторінок, у тому числі 159 сторінок основного тексту. Структуру роботи вибудовано логічно й послідовно, а зміст розділів підпорядковано меті та завданням дослідження.

Анотацію (стор. 2–9) подано двома мовами, вступ (стор. 15–27) містить усі необхідні елементи – від актуальності та зв'язку з науковими програмами до методології, наукової новизни й відомостей про апробацію.

Перший розділ (стор. 28–64) присвячено теоретичним засадам: стану наукової розробленості, авторському визначенню електронного доказу та обґрунтуванню його самотійності, шести специфічним ознакам (зокрема метаданим) і координатній класифікації за п'ятьма критеріями, а також аналізу національного регулювання й міжнародних актів (Конвенція про кіберзлочинність із Другим додатковим протоколом, ДСТУ ISO/IEC 27037:2017, Берклійський протокол).

У другому розділі (стор. 65–132) розкрито порядок збирання, оцінки та використання електронних доказів – їх допустимість, належність, достатність та достовірність (з обґрунтуванням динамічної природи достовірності через ланцюг поводження), класифікацію листування в месенджерах за вісьмома критеріями та проблематику оцінки об'єктів, створених засобами штучного інтелекту, із концепцією трансформації об'єкта на доказ. Третій розділ (стор. 133–167) присвячено порівняльно-правовому аналізу англо-саксонської (США, Канада, Велика Британія) та романо-германської (Франція, Німеччина) правових систем, права Європейського Союзу, а також правопорядків Китайської Народної Республіки й Республіки Індія, за результатами якого обґрунтовано комбіновану модель регулювання для України.

Загальні висновки (стор. 168–173) узгоджуються з метою й завданнями, а список використаних джерел (стор. 174–198) і додатки (стор. 199–220) оформлено відповідно до встановлених вимог.

Практичне значення та впровадження одержаних результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в наукову роботу (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 травня 2026 року № 177-нд), у діяльність Всеукраїнської громадської організації «Асоціація адвокатів України» (довідка від 08 червня 2026 року № 364) та в освітній процес під час викладання навчальних дисциплін «Інформаційні технології та системи», «Застосування інформаційних технологій в правоохоронній діяльності» і «Аналіз та прогнозування злочинності» (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 травня 2026 року № 176-оп). Окреме правотворче значення мають

пропозиції щодо доповнення частини 2 статті 84, застосування частини 1 статті 87 та запровадження статті 99-3 Кримінального процесуального кодексу України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження дістали належне відображення в наукових працях автора: за темою роботи опубліковано дев'ять праць, із яких сім статей у фахових виданнях України та двоє тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Кількість і зміст публікацій відповідають вимогам до оприлюднення результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: III Міжнародній науково-практичній конференції «Global trends in science and education» (м. Київ, 7–9 квітня 2025 року); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Future of Science: Innovations and Perspectives» (м. Стокгольм, 14–16 липня 2025 року); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти «Проблеми та перспективи використання можливостей систем штучного інтелекту в праві, психології та правоохоронній діяльності» (м. Київ, 27 травня 2026 року).

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Академічна доброчесність. Структуру, обсяг, оформлення посилань та бібліографічний опис джерел витримано відповідно до встановлених вимог; анотація відображає зміст дисертації. Ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження не виявлено, праці інших авторів використано коректно з посиланням на джерела.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Серйозних недоліків, під якими розуміються ті, що ставлять під сумнів основні висновки дисертанта, робота не містить. Водночас, високо оцінюючи актуальність та науковий рівень дослідження, доцільно звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер.

1. Підрозділ 1.1 присвячено стану наукових досліджень та поняттю електронних доказів. Водночас, історична генеза становлення інституту електронних доказів в Україні висвітлена побіжно. Доцільно чіткіше окреслити періодизацію формування цього інституту, що посилило б теоретичне підґрунтя дослідження та продемонструвало тяглість відповідних наукових і правозастосовних підходів.

2. Заслуговує на підтримку обґрунтоване автором запровадження інституту дистанційного проникнення до інформаційних систем на трьох принципах. Водночас, потребує деталізації процесуальний механізм реалізації цього інституту в системі негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, його співвідношення з відповідними статтями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України, визначення суб'єкта санкціонування, строків і порядку контролю, а також механізм прямого звернення до іноземних постачальників послуг електронних комунікацій.

3. У роботі належну увагу приділено стандарту ДСТУ ISO/IEC 27037:2017, який імплементує міжнародний стандарт поводження з цифровими доказами та визначає послідовні стадії їх виявлення, вилучення, отримання й збереження. Водночас, методика практичного застосування цього стандарту під час збирання та дослідження електронних доказів розкрито недостатньо. Потребують уточнення процесуальне значення дотримання його вимог для оцінки допустимості доказу за Кримінальним процесуальним кодексом України, обов'язковість відповідних процедур для слідчого та залученого спеціаліста, а також співвідношення положень стандарту з нормами Кодексу щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій. Деталізація методики застосування ДСТУ ISO/IEC 27037:2017 посилила б прикладну цінність дослідження.

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Петрика Віталія Віталійовича «Особливості використання електронних доказів у кримінальному процесі в Україні та світі» є самостійним, комплексним і завершеним науковим

дослідженням з новими науково обґрунтованими результатами, що мають теоретичне та практичне значення для науки кримінального процесу.

Робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/3002, зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502, зі змінами).

З огляду на це, дисертація може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор — Петрик Віталій Віталійович — заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності та
національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Надія МОРГУН

